

Din Sosyolojisi Araştırmaları
E-ISSN: 2791-8998
Cilt/Volume: 1, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2021 (Ekim/October)

Mühtediler, Beynamazlar ve Hariciler: Amerika Birleşik Devletleri'nde Müslüman Olmak ve İslami Yaşam Deneyimleri- Clifton Camisi Örneęi

Converts, Non-Performers and Heretics: Being Muslim and Practices of Islamic Lifestyle in the USA - The Case of Clifton Mosque

Adem Üstün Çatalbař

Dr. Öğr. Görevlisi, Muř Alparslan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Gerontoloji Bölümü

PhD, Muř Alparslan University, Faculty of Health Sciences, Gerontology Department
Muř, Turkey

ustuncatalbas@alparslan.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0870-0883>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliř Tarihi/Date Received: 15.08.2021

Kabul Tarihi/Date Accepted: 05.10.2021

Yayın Tarihi/Date Published: 20.10.2021

Atıf / Citation: Çatalbař, Âdem Üstün. “Mühtediler, Beynamazlar ve Hariciler: Amerika Birleşik Devletleri'nde Müslüman Olmak ve İslami Yaşam Deneyimleri- Clifton Camisi Örneęi”. *Din Sosyolojisi Araştırmaları* 1/1 (Ekim/October 2021) 43-62.

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Öz

Ohio eyaletinin önemli şehirlerinden Cincinnati küçük bir Müslüman topluma ev sahipliği yapmaktadır ve bu Müslüman cemaatin Clifton Cami adında kültürel merkez olarak da işlevsel olan bir camileri vardır. Bu çalışma Cincinnati'deki Müslümanlar üzerine camiyi merkez alan bir etnografik araştırmanın ürünüdür. Amerika Birleşik Devletleri'nde, Müslümanlar özellikle de 11 Eylül (2001) saldırılarından sonra yükselen bir tür ırkçılık ile karşı karşıyalar. Kimi uzmanların İslamofobi olarak niteledikleri bu yeni ırkçılık yeni muhafazakârlık dalgalarıyla birlikte yükselmiştir. Bu araştırmanın amacı bu ayrımcılık, baskı ve İslamofobi zamanlarında Müslümanların Amerikan toplumunda karşılaştıkları sıkıntıların ortaya koymaktır. Araştırmanın bir-biri ile ilgili başlıca soruları; Müslümanlar kendilerine karşı bir 'fobi' algılıyorlar mı? Göçmenler özelinde, geldikleri bu yeni ülkede topluma eklemlenmek, toplumla kaynaşmak için bir önerileri ve çabaları var mı? Ve ABD'de kendi kişisel tecrübeleri nedir? Ancak bu çalışma bu sorulara nihai bir cevap bulma iddiasında değildir. Sorular farazi olduğu kadar, cevaplar da farazi ve değişkendir.

Anahtar Kelimeler: İslam, İslamofobi, Clifton Camisi, Cincinnati, ABD, ırkçılık, etnografi.

Abstract

In this study, religious group member women's group belonging and their approaches to other religious groups in modern urban life are discussed in the sample of Cerrahi Group. The aim of the study is to reveal the forms of making sense of Cerrahi women who are members of a deep-rooted sect tradition in modern urban life of their group belonging and their attitudes towards other religious groups. Qualitative research method was used in the study and multiple data collection tools were used, including semi-structured interview, participant observation, examination of written sources and materials in audio-visual media about the group. It has been observed that Cerrahi women think that each person should belong to a religious group suitable for their own disposition, and they consider themselves as chosen individuals because of being a member of Cerrahi Group. In addition, it has been observed that the women belonging to the Cerrahi Group do not openly marginalise the members of other religious groups, besides, they glorify the Cerrahi Tekke both in the presence of the sheikh and in terms of religious and social space, thus positioning their own group at a higher level than other groups.

Keywords: Sociology of Religion, Religious Groups in the Modern City, Women in Religious Groups, Religious Group Belonging, Cerrahi Group.

Giriş

Georg Simmel bugün artık klasikleşmiş çalışmasında metropolde bireyin yaşadığı zihinsel dönüşümü ve bunalımları ele almaktadır.¹ Ferdinand Tönnies'in Cemaat ve Cemiyet (Gemeinschaft und Gessellschaft)² ayrımına yeni bir soluk getiren Simmel, metropol yaşamında cemaatin koruyucu havasından uzaklaşan bireyin kendi başınlığının daha kısa, ürkek ve havai ilişkiler üzerine inşa edildiğini ima eder. Bu çalışmanın konusu olan Clifton Cami'de Amerika Birleşik Devletleri standartlarında büyük bir şehir sayılabilecek Cincinnati'de bulunmaktadır. Şehir hayatı içerisinde bireysel bir yaşam süren Müslüman bireyler, bu camide bir cemaat oluştururlar ve dayanışma ile metropolün zihinsel yükünü paylaşırlar. Bu Müslüman cemaat Tönniesci bir yaklaşımla, metropolde bir cemaate

¹ Georg Simmel, "Metropol ve Zihinsel Yaşam" (içinde) *Bireysellik ve Kültür*. Çev. Tuncay Birkan (İstanbul: Metis yayınları, 2009 [1903]), 317-330.

² Ferdinand Tönnies, *Cemaat ve Cemiyet*. Çev. Emre Güler. (İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2018 [1887]).

yakınsayan bir toplumsal yapıdır ancak Tönnies'in biraz da nostaljik baktığı sıkı bir cemaat havası da yoktur.

Etnografik bir çalışma için Clifton Camiini seçilmesinin³ temel sebebi, İslam dininin tamamen farklı bir sosyo-kültürel ortamda nasıl yaşandığını görmek için ideal bir örnek oluşturmasıdır.⁴

1. Metodoloji

Bu çalışmada araştırmacının rolü katılımcı gözlemciden biraz daha fazlasıdır. Müslüman cemaatin bir parçası olarak yazarın camiye gidişi salt etnografik merakı kapsamamaktadır. Dolayısıyla yazarın, Erving Goffman'ın⁵ hayatı bir sahne olarak gören anlayışına uygun olarak girmiş olduğu, zaten oynadığı rolden uzaklaşmasına gerek kalmamaktadır. Bu çalışmada yazar sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde Müslüman olma deneyimini yahut Müslüman olmanın bu ülkedeki meydan okumalarını anlamak için değil, aynı zamanda kendisiyle, kendi inançlarıyla, değer sistemi ile de yüzleşmeyi denemiştir. Bu yaklaşım 1970'lerde yükselişe geçen ve etnografik çalışmalara yeni bir soluk getiren oto-etnografi anlayışına uygun bir metodolojik yaklaşımdır.⁶ Vidal-Ortiz bir Porto-Rikolu olarak Amerika'daki Porto-Rikolular arasında yaptığı oto-etnografik çalışmada kendi konununun diğer bütün Porto-Rikoluların tecrübelerini yansıtmadığını ama sahada gördüklerinin kendisini anlamakta faydalı olduğunu belirtir.⁷ Oto-etnografi, sosyal bilimlerin sadece çalışma konularına odaklanmasını eleştiren bir yaklaşım içindedir. Sahaya inen bir araştırmacı da toplumun bir parçasıdır ve toplumsal ilişkilerden azade değil, bilakis o ilişkilerin bir ürünüdür.⁸

Clifton Cami'nde çeşitli coğrafyalardan birçok Müslümana hizmet verildiği için içeriden biri (bir Müslüman) olarak araştırmacıya farklı İslami/dini anlayışları gözlemeleme fırsatı vermektedir.

³ Bu makale devlet bursuyla doktora yapmak için gittiğim Cincinnati Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde Doç. Dr. Erynn Masi de Casanova'nın verdiği Etnografi dersi sırasında tutulan notlardan derlenmiştir. Dr. Casanova dersin final ödevi için bir etnografik saha seçilmesini istediği zaman, üzerine küçük de olsa bir araştırma yapmak istediğim haftada bir günlüğüne de olsa (Cuma namazı için) müdavimi olduğum Clifton Camiini seçtim. Şehre ilk vardımından itibaren, düzenli olarak olmasa da haftada bir camiye gitmeye çalışıyordum. Dini kimliğim kişiliğimi pek belirlemiyor olsa da bazı genel dini gereklilikleri yerine getirmeye çalışıyordum.

⁴ Doktora derslerimden sınıf arkadaşım olan Afro-Amerikalı Daryl de bir Hristiyan gözüyle kendi doktora çalışmasını bu cami üzerine yapıyordu ve iki farklı bakış açısından aynı konunun nasıl çalışıldığını görmek istedim. Maalesef Daryl henüz doktorasını bitirmediği için onun çalışmalarına burada atıfta bulunamıyorum. Ama yine de Daryl ile camideki beraber turlarımızda (bu çalışmanın ilerleyen sayfalarında da anlatacağım üzere) oldukça ilginç sohbetlerimiz oldu.

⁵ Erving Goffman, *The Presentation of Self in Every Day Life* (Edinburg: University of Edinburg Press, 1956).

⁶ Bu noktada hemen belirtilmesi gerekir ki bu çalışma bir oto-etnografi üzerine inşa edildiği için bu metodolojide çok kullanılan ama Türk akademisinin pek de alışık olmadığı 'birinci tekil şahıs' ya da bir başka deyişle 'ben dili' anlatısını fazlaca içermektedir. Dolayısıyla ilerleyen sayfalarda yazarın sürekli kendine atıfla yapacağı anlatım şeklinin okuru şaşırtmayacağını umuyoruz.

⁷ Salvador Vidal-Ortiz, "On Being a White Person of Color: Using Autoethnography to Understand Puerto Ricans' Racialization". *Qualitative Sociology*, 27(2), (2004), 179-203.

⁸ Patricia T. Clough, "Autotelecommunication and autoethnography: A reading of Carolyn Ellis's final negotiations". *Sociological Quarterly*, 38, (1997), 95-110.

Deborah E. Reed Danahay (Ed.). *Auto/ethnography: Rewriting the self and the social* (New York: Oxford, 1997), 9.

Bir Müslüman olarak camiye giderken bir sosyolog gözüyle etrafa bakmak, insanları gözlemlemek araştırmacı için hayretamiz, münbit bir deneyim oldu. Kültürün ve dinin birbirlerini nasıl etkilediklerini teorik düzlemde bilmek ile bizzat şahit olmak tamamen farklı bilgi kaynaklarıdır. Kimi zaman dini inanıştaki kültürel öğeleri fark edemeyebiliyoruz. Bu sebeple dini inanıştaki kültürel öğeleri tesbit edebilmek ve öz farkındalığı arttırabilmek için oto-etnografik çalışmaların alana katkısı yadsınamayacak önemdedir.

Bu çalışma bir yarıyılık (sömestir) bir zamanı kapsamaktadır. Sadece etnografi dersini aldığım süre zarfında (2016 - güz dönemi) bu çalışmayı yaptım. Bu çalışma sırasında kendimi caminin olduğu bina ile sınırlamadım. Daha önce de belirtildiği üzere Cincinnati şehri, Amerika'daki diğer şehirlere nazaran, oldukça büyük bir Müslüman nüfusa ev sahipliği yapıyor ve bu Müslümanlar ile hayatın her alanında karşılaşmak mümkün. Bu çalışma sırasında da pek çoğu ile iletişim kurulmuştur.⁹ Çalışma bittikten sonra da Müslüman nüfusla temasım devam etti ve camiye gitmeyi sürdürdüm. Çalışma sırasında hedef kitle bilgilendirilmiş ancak çalışma boyunca normal etkileşime devam edilmiştir. Bir Müslüman olarak camiye ve Müslüman cemaate ulaşmak benim için pek de zor olmadı. 'Selamün aleyküm' demek çoğu zaman yetiyor da artıyordu. Araştırma etiğine uygun olarak, cami görevlileri çalışma ile ilgili bilgilendirilmiştir. Bu çalışmada kimse ile özel bir röportaj yapılmamıştır, dolayısıyla kimsenin ismi geçmemektedir. Sadece imam ile çok fazla etkileşime geçildiği ve hikayesi de ilginç olduğu, çalışmaya farklı bir boyut kattığı için kendisinden sıkça bahsedilmektedir. Ancak yine de çalışma boyunca yer yer ayaküstü sohbetlere atıfta bulunmaktadır.

2. Sahada Kendini KonuLAMAK

Amerika Birleşik Devletleri'nde özellikle 1991'deki Birinci Körfez Harekâtı ve 2001'deki 11 Eylül saldırılarından sonra İslamofobinin yükselişi oldukça tartışılan bir konu olmuştur.¹⁰ ABD'de kurucu ideoloji, ülkenin dini özgürlükler üzerine inşa edildiğini varsayar.¹¹ Bir göçmen ülkesi olması ve söz konusu göçmenlerin ekseriyetinin dini ve mezhepsel çatışmalardan kaçarak bu topraklara

⁹ Doktora sırasında katıldığım sınıflarda Amerikalı, Iraklı, Suudi Arabistanlı, Ummanlı ve diğer pek çok ülkeden Müslüman arkadaşlarım oldu. Düzenli olarak yemek yediğim yer bir Fas restoranıydı ve Akdeniz mutfağından örnekler sunuyordu. Dolayısıyla bu araştırma hayatın olağan akışından bağımsız, bağlamı olmayan, havada asılı bir çalışma değildir.

¹⁰ Carl Ernst (Ed.), *Islamophobia in America: The anatomy of intolerance* (New York: Springer, 2013).

Jeffrey Kaplan, "Islamophobia in America?: September 11 and Islamophobic Hate Crime". *Terrorism and Political Violence*, 18:1, (2006), 1-33.

Erik Love, *Islamophobia and racism in America*. (New York: New York University Press, 2017).

Feisal A. Rauf, "The relationship between the Muslim world and the United States and the root of Islamophobia in America". *Journal of Ecumenical Studies*, 51(2), (2016), 189-197.

¹¹ Roger Daniels, *Coming to America: A History of Immigration and Ethnicity in American Life* (New York: Harper Collins, 1990).

Christopher L. Eisgruber- Lawrence G. Sager, *Religious freedom and the constitution* (Boston: Harvard University Press, 2009).

Elizabeth S. Hurd, *Beyond Religious Freedom* (Princeton: Princeton University Press, 2015).

gelmiş olması bu ideolojiye bir haklılık payı veriyor gibi görünebilir. Ancak Amerika'daki hoşgörü daha çok Protestan mezhebinin alt kolları için geçerlidir. Katolik gruplar (İrlandalılar, İtalyanlar gibi) da yakın zamana kadar dışlanan ve hatta beyaz olarak görülmemekteydi.¹² John F. Kennedy'nin sistem tarafından pek de sıcak karşılanmaması ve nihayet suikastle ortadan kaldırılması, sırf siyasi görüşleri ile açıklanabilir değildir. Kennedy'nin Katolik olması Protestan çoğunlukça memnuniyetsizlikle karşılanmıştır.¹³

Müslümanlar da öteden beri ülkede ayrımcılığa uğramışlardır. Bu ayrımcı uygulamalar yukarıda belirtilen olaylardan sonra iyice gün yüzüne çıkmış ve artık görmezden gelinemeyecek bir radeye ulaşmıştır. Ancak ülkede özellikle en çok ayrımcılığa maruz kalan Afrikalı-Amerikalılar arasında, İslam'ın bir de direnişle bağlantılı yüzü vardır. Özellikle en çok ayrımcılığa uğrayan Afro-Amerikalılar arasında. Sisteme bir tepki olarak siyahlar arasında çeşitli İslamlaşma dalgaları olmuştur.¹⁴ Malcolm X, Muhammed Ali gibi figürlerin Müslüman olmalarının temelindeki tepkisellik göz ardı edilemez. Ancak Amerika'da kölelik dönemlerinde de Müslümanların ve İslam'ın sisteme direniş için önemli bir fikri malzeme sağladığı bilinen bir gerçektir.¹⁵ Zira İslam kitabı bir dindir ve Afrika'dan gemiler dolusu siyahi köle bu yeni dünyaya taşınırken, Batı Afrika'nın Müslüman toplumlarından gelen siyahlar sisteme karşı diğer gruplara nazaran daha çok direniş gösterebiliyorlar ve daha kolay örgütlenebiliyorlardı. Öyle ki bu yeni kıtadaki en büyük ve tek başarılı siyah bağımsızlık ve özgürlük hareketi olan Haiti Devrimi'nde (1791-1804) Müslüman kökenli Afrikalıların etkisi büyüktür.¹⁶

Cincinnati oldukça hatırı sayılır bir Müslüman nüfusa ev sahipliği yapmaktadır ve ırk ayrımı (color line) denkleminde bir değişken daha eklemiştir. Fakat şehirde Müslümanlara karşı gözle görülür bir gerilim yoktur. Yine de ülkedeki genel hava ve ara sıra yapılan ırkçı saldırılar yüzünden Müslümanlar kendilerini dışlanmış hissetmektedirler. Ülkede çok sayıda araştırmacı giderek artan bir

¹² Eduardo Bonilla-Silva, *Racism without Racists: Color-Blind Racism and the Persistence of Racial Inequality in the United States* (Lanham: Rowan and Littlefield, 2013), 64.

Michael Omi - Howard Winant, *Racial Formation in the United States: From the 1960s to the 1990s*. (New York: Routledge, 2014).

Tukufu Zuberi, *Thicker Than Blood: How Racial Statistics Lie* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2001).

¹³ Mark S. Massa, "A Catholic for President?: John F. Kennedy and the "Secular" Theology of the Houston Speech, 1960". *Journal of Church and State*. 39(2) (1997), 297-317.

¹⁴ Patrick D. Bowen, *A History of Conversion to Islam in the United States, Volume 2: The African American Islamic Renaissance, 1920-1975* (Boston: Brill, 2017).

Richard B. Turner, *Islam in the African-American experience* (Indiana University Press, 2003).

Gisela Webb, "Third-wave Sufism in America and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship". *Sufism in the West*, Ed. Jamal Malik - John Hinnells (New York: Routledge, 2006), 86-102.

¹⁵ Greg Grandin, *The Empire of Necessity: Slavery, Freedom, and Deception in the New World* (New York: Metropolitan Books, 2014).

¹⁶ Michael A. Gomez, *Black crescent: the experience and legacy of African Muslims in the Americas* (New York: Cambridge University Press, 2005).

şekilde çeşitli ülkelerden gelen Müslüman nüfusun sorunları, zihni yapıları ve toplumla kaynaşmaları üzerine araştırmalar yapmaktadırlar.¹⁷

Bu çalışmada, özel bir konudan hareketle ilgili literatüre mütevazı bir katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Bu çalışma sadece bir topluluğu uzaktan incelememekte aynı zamanda araştırmacıyı da kendi kimliği ile yüzleşmeye zorlamaktadır. Amerika’da Müslüman olmak bir azınlık grubuna dâhil olmak demektir ve bu yazarın ilk defa deneyimlediğim bir durumdur. Daha da ilginç, teknik olarak bir azınlığa ait olsam da Amerika’da bulunduğum süre zarfında kendimi bir azınlık olarak hiç görmedim ve bunu pek de hissetmedim. Bir buluşmada Müslüman olduğumu duyan bir hanımefendinin koşar adım buluşmamızı sonlandırıp beni terk etmesi ve bir başka mekânda görüştüğümüz bir diğer kadının Müslüman olduğumu anladığında benden uzaklaşması gibi istisnai bir iki durum haricinde İslamofobi ile hiç yüzleşmedim. Bu çalışmayı yaptığım sırada başkan seçilen Donald Trump, ilk iş olarak Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 12 Müslüman çoğunluklu ülkeye seyahat yasağı koyduğu zaman bile hiç üzerime alınmadım.

Neden benim gibi Türkiye’den gelen bazı arkadaşlarım (seküler hatta düpedüz ateist bile olsalar) çok daha sert bir deneyim yaşarken, ben bu ayrımcılıktan muaf tutuluyordum?¹⁸ Süreç içerisinde beyazların beni beyaz olarak gördüğünü ve yabancı olduğuma, hele Müslüman olacağıma hiç ihtimal vermediklerini fark ettim. Buradaki ‘yabancı’ kavramı Zygmunt Bauman’ın¹⁹ Georg Simmel’den²⁰ ödünç alıp genişlettiği anlamda kullanılmaktadır. Buna göre yabancı biz ve ötekiler ayrımının arasında kalan, ‘onlardan değil bize benziyor ama tam da bizden değil’ anlamında yabancıdır.

Yine de bu konuda yazarın kesin bir cevabı yoktur ve bu çalışmada da bir sonuca ulaşmak hedeflenmemektedir. Mamafih bu çalışmada diğer tecrübeler, başkalarının deneyimlerine kulak

¹⁷ Anderson B. Al Wazni, “Muslim women in America and hijab: A study of empowerment, feminist identity, and body image”. *Social Work*. 60(4), (2015), 325-333.

Edward E. Curtis IV, *Muslims in America: A short history* (New York: Oxford University Press, 2009).

Azadeh Ghaffari- Ayşe Çiftçi, “Religiosity and self-esteem of Muslim immigrants to the United States: The moderating role of perceived discrimination”. *International Journal for the Psychology of Religion*, 20(1), (2010), 14-25.

Sonia Ghumman- Ann Marie Ryan, “Not welcome here: Discrimination towards women who wear the Muslim headscarf”. *Human Relations*, 66(5), (2013), 671-698.

Farida Jalalzai, “The politics of Muslims in America”. *Politics and Religion*, 2(2), (2009), 163-199.

Jennifer S. Livengood- Monika Stodolska, “The effects of discrimination and constraints negotiation on leisure behavior of American Muslims in the post-September 11 America”. *Journal of Leisure Research*, 36(2), (2004), 183-208.

¹⁸ Vurdumduymazlığım olamazdı zira kişi ne kadar gamsız olsa da sistemin baskı unsurları insanı rahat bırakmıyordu. Ateist arkadaşlarımın deneyimi bunu kanıtlar nitelikteydi. Eğitimim de bir cevap değildi çünkü benimle aynı eğitime sahip olan sınıf arkadaşlarım da epey şikayetçiydiler. Bu durumu açıklamaya çalıştığım bir gün sınıf arkadaşlarımdan Elaina bana, ‘Sen sarıydın, muhtemelen beyaz geçişin (white pass) vardır’, deyince kafamda bir ışık yandı.

¹⁹ Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, Çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı yayınları, 2009).

²⁰ Georg Simmel, “Yabancı” (içinde) *Bireysellik ve Kültür*. Çev. Tuncay Birkan (İstanbul: Metis yayınları, 2009[1908]), 149-154.

kabartıp, anlamaya ve yazıya dökmeye çalışmak öncelikli amaçtır. Bu çalışma hem ABD’de Müslüman olma tecrübelerine kulak kabartacağım hem de Müslümanlar arasındaki kültürel farklılıklara odaklanacaktır. Howard S. Becker ufuk açıcı eserinde toplumsal sapma eylemlerinden ve bu eylemlerin neticesinde toplumun genel normlarının (ve haliyle toplumun da) uzağına düşen insanlardan bahseder ve onları hariciler²¹ (outsiders) olarak niteler.²² Esasında biraz da bu hariciler kendilerini toplumdan uzak tutarlar. Müslümanların da Becker’in bahsini ettiği kadar sapma eylemleri gösterdiğini öne sürmek aşırı yorum olur ancak tam da topluma eklemlendikleri, toplum tarafından kabul edildikleri de söylenemez. Müslümanların tecrübeleri daha çok ırkçılık, ülkedeki ırk ayrımı (color line) ile alakalıdır. Ancak toplum tarafından mı Müslümanların dışlandıkları, yoksa Müslümanların mı kendilerini toplumdan ayrı tuttukları konusunda tam bir cevap vermek zor görünmektedir. Bu çalışma biraz da ırkçı ayrımcılık uygulamaları ile Becker’ın haricileri arasında gidip gelen bir yere oturuyor.

Bu çalışmanın en önemli sınırlılıklarından birisi genellenebilir olmaması ve sınırlı bir perspektiften yola çıkarak büyük bir anlatı inşa edememesidir. Yahut anlamaya çalıştığı daha büyük bir resmin çok küçük bir parçasına odaklanıyor olması şeklinde de ifade edilebilir. Tabii ki Cincinnatili Müslümanların ülkedeki ırk ayrımı, siyasi söylem ve kendini ait hissetme gibi konulardaki görüşleri önemlidir ve tüm bunlar bu çalışmanın merkezinde durmaktadır. Ancak, farklı eyalet hatta şehirlerde yaşanan İslam ve Müslümanların çoğunlukça algılanmaları farklılıklar gösterebilir. Cincinnati’de bile- tıpkı bu yazının ilerleyen bölümlerinde kısaca değinileceği üzere- Müslümanlar arasında bazı tecrübeler diğerlerinden daha pürüzsüz olabilmektedir. Örneğin, Afrika’dan gelen bir Müslüman aynı zamanda ten rengine dayalı sistematik bir ırkçılıkla da baş etmek zorunda kalacağı için mühtedi bir beyaz Amerikalıya göre çok daha fazla meydan okumayla karşı karşıya kalacaktır. Bu tür farklılıklar her disiplinden sosyal bilimciler için mümbit bir alan oluşturmakta, farklı araştırmalar için zengin bir kaynak sunmaktadır.

3. Clifton Camisi

Amerika Birleşik Devletleri’nde doktora başlamak üzere Ohio eyaletinin Cincinnati şehrine ilk vardığım zaman Cuma namazlarına katılmak için bir cami arayışına girmiştim. Bu arayışım, dini bütün bir Müslüman olduğum için değil de daha çok kültürel Müslümanlığımın bir gereği olarak ortaya çıkmıştı. Cuma günleri sebebiyle kendi kültürüm ve dinim ile olan bağımı muhafaza etmek

²¹ Bu çalışmanın başlığında kullanılan ‘harici’ kavramı bir sonraki dipnotta atıf yapılan kaynakta da kullanıldığı gibi ‘tutunamayanlar, toplumun merkezinden dışlanmışlar’ anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla okurun, İslam tarihinde de sıkça atıfta bulunulan ve dördüncü helife Hz. Ali ile karşıtlarının oluşturduğu iki ana kampın dışında kalanları tesmiye etmek için kullanılan ‘Harici’ terimiyle bir ilişkisi olmadığını farkında olmasında yarar vardır.

²²Howard S. Becker, *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance* (New York: The Free Press, 2008[1963]).

istiyordum. Evimin hemen yakınlarında bir cami olduğunu keşfettim: Clifton Camii (Clifton Mosque). Bir cuma abdestimi aldım ve bu camiye yollandım.

Cincinnati şehri hatırı sayılır bir Müslüman nüfusa ev sahipliği yaptığı için bu cami de oldukça işlevsel bir önemi haiz. Şehirde pek çok Somalili ve Suriyeli mülteci, Afrika'nın Müslüman çoğunluklu ülkelerinden (Mali, Senegal gibi), Arap ülkelerinden (Suudi Arabistan, Cezayir, Fas gibi) ve Doğu Asya'dan (Pakistan, Bangladeş gibi) Müslüman göçmen olduğu için cami bir çeşit entegrasyon ve kaynaşma yeri olarak da hizmet veriyordu. Müslümanlar yabancıları oldukları bir kültürde bir an için bile olsa tanıdık yüzler, tanıdık bir atmosfer ile hemhal olarak göçmenliğin, gurbetin kimi zaman insanı boğan havasından kurtulabiliyorlar, çocuklarını buradaki dini derslere yollayarak bazen de kendileri çeşitli sohbetlere katılarak imanlarından emin olabiliyorlardı. Kur'an-ı Kerim dersleri, siyer ve İslam tarihi sohbetleri ile cemaat arasında bir bağ kuruluyor, iman tecdit ediliyor ve dini kültür ile bilginin gelecek kuşaklara aktarılması sağlanıyordu.

İmam ve müezzin Arap kökenli (Mısır) idi ancak vaizimiz İrlanda asıllı bir Amerikalıydı. Altı çocuğu olan vaizimiz hanımı ve çocukları ile ihtida etmiş 'hidayete ermiş' lerdı. Her ne kadar sadece vaiz olsa da İmam olarak hitap edilen bu hatibin ilk defa bir vaazını dinlemek benim için fantastik bir durumdu ve Amerika yıllarım boyunca da öyle kalmaya devam etti. Türk bir Müslüman olarak, İmam İsmail'in mihrapta zuhuru çok garip geliyordu. Zira vaazlar (doğal olarak) İngilizce dilinde yapılıyordu ama kullandığı terminoloji ve leksikon (lexicon, lugalat) İngilizceleştirilmiş İslâmi lafızlar içeriyordu ve hatibin mihraptan bize hitap ederken kullandığı İngilizce mükemmeldi. Öyle ki kullanılan kelimeler ve lafızlar biraz yadırgatıcı olsa da bu akışkan İngilizce'nin içerisinde hiç de eğreti durmuyordu.

Camiye geldiğiniz zaman duvarlarda ve giriş kapısının pencerelerinde camide verilen dersleri ve sohbetleri tanıtan yahut cemaati ilgilendirebilecek iş fırsatlarını gösteren, dini gün ve haftaları hatırlatan çok sayıda ilanla karşılaşılıyordunuz. Bu ilanları ve bu camide geçirdiğim zamanı hala oldukça faydalı görüyorum zira dil bilgime, yabancı bir dil ile girmiş olduğum münasebete bambaşka bir boyut katmış ve adeta ufkumu açmıştı bu tecrübe. Zaten bir Müslüman olduğum, Müslüman bir ülkede, her ne kadar dindar olmasam da İslam kültürünün içinde yetişmiş olduğum için adapte olmak, içselleştirmek oldukça kolay olmuştu. Türkiye'de Müslümanlar tarihi süreç ve gelişim içerisinde İslam ile Farsça üzerinden temas kurdukları için daha çok Farsça terimler kullanıyorlar. Fakat burada, Clifton Camisinde, terimlerin Arapça orijinalleri kullanılıyordu ve bağlamın nesneyi, şeyleri (bu vakada dini lugalat) nasıl belirlediğine bizzat şahitlik etmek oldukça ilginç bir deneyimdi.

Camiye ilk gidişimde dikkatimi en çok çeken (ve dürüstçe takdir ettiğim) uygulama, belediyenin cuma günlerinde, tam da cuma namazı vakti, camiye gelen Müslümanların sıkıntı çekmemesi

için, trafiği kontrol etmek için bir trafik polisi görevlendirmesiydi. Caminin olduğu yerde trafik lambaları olmadığı ve cami de sürat yapmak için oldukça elverişli ve düz bir yolun kenarında konumlandığı için küçük ama hürmet göstergesi bir dokunuştı. Görevli trafik polisi (kadın yahut erkek) yeri geldiğinde yaşlı ve çocukların karşıdan karşıya geçmelerine yardım ediyor, sürücülerini uyarıyor, park meselerini kolaylaştırıyor ve namaz çıkışı kalabalığın rahatı için trafiği durduruyordu.

Camiyi ilk gördüğümde alışık olduğum camilere benzemiyordu, hatta tepesindeki hilal şeklindeki alemden başka cami olduğuna dair bir işaret içermeyen alelade bir binaydı ve bilmeyen bir camii olduğunu düşünmezdi. Kültürel benliğimden gelen bir alışkanlıkla minarelerin olmayışı ilk başta rahatsız etmişti. Caminin ana yapısı, abartısız süslemelere sahip oldukça sade bir binaydı. Kible de düz değil çapraz duruyordu. Yani bina kibleye göre inşa edilmemişti. Muhtemelen hâlihazırda var olan bir bina camiye çevrilmişti. İnsanlar oldukça cana yakın, sıcakkanlı ve gülümserdiler. Herkes birbirini selamlıyor, dualaşıyorlar ve birbirlerine öncelik veriyorlar, işleri kolaylaştırmaya çalışıyorlardı. Türkiye’den de alışık olduğum üzere camiye girerken ayakkabılarımızı çıkarıyorduk ve kadınlar ile erkeklerin giriş kapıları farklıydı.

Lakin alışık olmadığım üzere kadınlar da cuma namazını kılıyorlardı. Renk renk yöresel kıyafetlerini giyinmiş kadınlar kocaları yahut çocukları ile ailecek namaza geliyorlardı. Hatta kendilerine ayrılmış bir yer olmasına rağmen, eğer kalabalık olursa erkekler bölümüne de girip namazlarını eda edebiliyorlardı. Daha sonra müşahede edeceğim gibi kadınların bu özgürlüğü sadece Cuma namazı ile sınırlı değildi. Türkiye’de Müslümanlar arasında gelenek olduğu üzere vaaz, sohbet yahut dini dersler esnasında kadınlar erkeklerden ayrılmıyor, tersine katılım beraber oluyordu. Kadınların bu denli iştirakinin başka yerlerdeki (Meksika, Arjantin, Ruanda gibi) Müslüman cemaatlerde de aynı derecede olduğunu görünce belki de Türkiye’deki anlayışın bir sapma olabileceği fikri aklıma geldi.

Yine Türkiye’deki deneyimimden farklı olarak oldukça çeşitli kavim ve ırklardan insanlarla beraber saf tutuyorduk. Bir göçmenler ülkesi olan Amerika Birleşik Devletleri’nde çok da garip olmayan bu durum yine de hoş bir tecrübeydi, tıpkı adanmış bir Müslümanın rüyalarında olabileceği gibi. Yalnız kanaatimce sarışnılığımın dolayı yanılıp beni mühtedi bir mümin zannediyorlar ve daha fazla alaka gösteriyorlardı. Cemaatin içerisinde hatırı sayılır miktarda Amerikalı mühtedi de vardı ve bana gösterilen teveccüh bu mühtedilere gösterilene benzer oluyordu. Beni onlarla karıştırdıklarını Türkiye’den doğma büyüme Müslüman olduğumu söylediğim zaman verdikleri tepkilerden de anlıyordum zira bu şaşkın tavra benim Müslüman olabileceğimi hiç akıllarına getirmeyen Amerikalılarda da gözlemliyordum. Beni dışladıklarını söylemiyorum, tersine gayet sahipleniyorlardı. Hatta doktora yapan Müslüman genç imgesinin cami cemaatine yüksek bir haz verdiğini bile söyleyebilirim.

Mühtedi demişken, her cuma günü bir yahut birkaç kişinin camide namazı müteakip imam veya vaiz eşliğinde Kelime-i Şehadet getirip (önce Arapça, sonra İngilizce) aramıza katılmaları sıradan bir vakaydı. İlk başta, hayatımda ilk defa müşahede ettiğimden ötürü, yadırgasam da sonraları artık iyice alışmıştım. Hatta ihtida eden olmadığı zaman hayal kırıklığı içinde oluyordum. Böyle hidayet anlarında tekbirler havada uçuşur, her milletten insan hiç tanımadıkları bu mühtediye sarılıp hoşamedi gösterirdi. İhtida eden kadın olduğu zaman kendisi mihrabın önüne gelmez, imam mikrofonla kadınlar bölümüne seslenir, duyulur duyulmaz bir sesle ihtida eden kadının hidayetine şahitlik ederdik.

Caminin külliyesi ilk görüntüsünden daha büyüktü. Dışarıdan bakılınca sadece ibadet yapılan esas bina görünüyordu ama alan sadece bu binadan müteşekkil değildi. Arka tarafta kocaman bir otopark, camiye bitişik bir hizmet binası ve ayrıca görevlilerin kalabileceği bir lojman vardı. Otopark büyükçe olsa da cuma günleri yetersiz kalıyor, mecburen hemen karşı taraftaki Alman okulunun avlusu kullanılıyordu. Tabii herkes Alman okulundakiler kadar anlayışlı olmuyor, cuma namazı vaktinde Müslümanlar arabaları ile kendi otoparklarını işgal etmesinler diye bazı kurumlar yolun başında nöbet tutuyorlardı. İbadet yapılan alan sadece temel işlevleri yapmak için tasarlanmış gösterişsiz bir yerdi. Minber hafifçe yükseltilmiş bir platformdan başka bir şey değildi, mihrapta herhangi bir süsleme yoktu, duvarlar çıplak ama pencereler sıradan vitraylarla süslüydü. Halılar tıpkı Türkiye'dekiler gibi safları gösterecek tarzda dokunmuştu. Cemaatten birinin cenazesi olduğunda Türkiye'deki gibi yeşil, üstü açık bir araba yerine Amerikan usulü simsiyah, büyükçe ve hantal bir cenaze arabası ile cenaze taşınıyordu. Cenaze namazları camide kılınıyor, bazen cenaze sahipleri tıpkı benim alışık olduğum gibi yemek dağıtıyordu. Doktora yaptığım süre boyunca çeşitli kereler (pek de tanımadığım insanların gıyabında) cenaze namazı kıldım. Bu namazlar oldukça sakin geçer, feryat figan olmazdı.

En sevdiğim günler ise bayram namazlarının kılındığı günlerdi. Burada biraz durup, bana çok garip gelen bir uygulamadan bahsetmek istiyorum. Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Müslümanlar yorulmasın, olurunun olmasını dert etmesin diye bizler için hazırladığı çeşitli çizelgeler vardır. Diyanet ne derse bütün ülkenin uyguladığı idealize edilmiş bir düzendir bu. Zannediyorum ulus devletin takıntılı olduğu teklik, birlik düşüncesinin bir yansımasıdır bu ve Amerikalara gidip, farklı uygulamaları görene kadar üzerinde hiç kafa yormadığım bir şeydi. İlk defa ezan sesinin olmadığı bu topraklarda cuma namazını ne zaman kılabileceğimi merak edip, bir uygulamayı telefonuma yüklemek istediğim zaman uygulama bana hangi ölçüm tarzını baz almak istediğimi sorunca durumu kavrar gibi oldum ama esas beni çarpan ilk cuma namazını kılacağım vakit cuma günleri iki defa namaz kılındığını ve birini kaçıranın diğerine yetişebilirse namazını ikame edebileceğini öğrenmem

oldu. Aynı hal bayram namazları için de geçerliydi. Sabahın erken saatlerinde kalkıp gelemeyenler yahut yetişemeyenler için iki saat sonrasına ikinci bir eda düzenleniyordu.²³

Yine aynı meyanda, Türkiye’de tek tip hutbeler yerine gündelik hayattan beslenen, cemaatin sıkıntılarına odaklanan, daha sahici ve çoğu zaman irticali hutbeler okunuyordu cuma ve bayram namazlarında. İmam İsmail olmadığı zaman minbere çıkan kişi eğer Amerika doğumlu değil bir göçmen ise irad ettiği hutbeden kültürel çıkarımlar yapılabiliyordu. Dürüst olmak gerekirse Müslüman ülkelerden gelen hatiplerin konuşmaları hâzurunun toplumla bütünleşmesine, entegrasyonuna pek de yardımcı olacak cinsten olmadığı gibi pek çok kültürel bagajla da malüldü. İmam İsmail ve diğer Amerika doğumlu vaiz ve hatipler ne kadar cesaret ve ilham verici olmaya gayret ediyorlarsa, Müslüman ülkelerden gelen hatipler de bir o kadar korku ögesine odaklanıyorlardı. Birçok kereler (benim de aralarında olduğum) pek çok Müslümanın Amerika’daki yaşantılarından memnun olmayan ve hakiki bir Müslüman olmadığımızı kani olmuş vaizlerle karşılaştım.

Namazlardan sonra aynı Türkiye’de (halkın hafiften, imamların oldukça şikayetçi oldukları) olduğu gibi imam yahut vaiz caminin giderleri için bağış toplarlardı. Hatta seküler vakıf ve şirketlerde olduğu gibi senelik bağış toplama haftası olur, caminin ihtiyaçları için hedef bir miktar belirlenir ve bu hedef cemaate açıklanır, cemaat bu hedefe ulaşmak için gayrete getirilirdi. Bizdeki gibi caminin giderlerinden ve görevlilerin maaşlarından devlet değil, tıpkı Amerika’daki diğer dini gruplarda olduğu gibi cemaat sorumluydu. Dini hizmet isteyene hizmet bedelini kendisi karşıladığı, devletten himmet beklemediği sürece, imkanlar sonuna kadar açıktı. Amerikalı arkadaşım Daryl bir keresinde sadaka kutularına denk gelmiş ve içinde bir miktar para bulunan kutuların ortalık yerde durmasına akıl sır erdirememişti. Durumu izah edip, toplanan paranın sayılıp kasaya konduğunu ama sonradan gelen cemaatin de bağış yapabilmesi için kutunun görülür bir yere konduğunu anlattım. Şaşkınlıkla paranın başkaları tarafından alınabileceğini söyledi. Bunun bir sorun olmadığını, ihtiyacı olanın ihtiyacı kadarını alabileceğini söylediğimde, hala aklına yatmamışçasına başını salladı.

Cuma namazı çıkışlarında kimi mülteciler (genelde Suriyeli) dilencilik yapar, cemaat elinden geldiğince yardımcı olmaya çalışırdı. Müslümanların eli açıklığını gören Amerikalı dilenciler de Cuma namazı saatini bellemişlerdi. Her Cuma çıkışı yolunu bulmaya gelmiş başka bir Amerikalı dilenci göürdüm ve anladığım kadarıyla epey de yük tutuyorlardı. Yalnız, tıpkı Ahmet Haşim’in Frankfurt Seyahatnamesi’nde²⁴ temaşa ettiği gibi, bizim dilencilerimizin aksine sessizce, üzerine

²³ Yazar burada genelde bayram nazmalarını Güneş’in doğuşundan epey bir zaman sonra kılınan ikinci turlarda eda ettiğini itiraf etmektedir.

²⁴ Ahmet Haşim. *Frankfurt Seyahatnamesi* (İstanbul: YKY, 2013 [1933]), 54.

dertlerini naksettikleri bir kartonla beklesirlerdi. Mülteci durumundaki Müslüman dilenciler daha da çekingenlerdi. Hani neredeyse zorla alırlardı verilen sadakayı.

4. İmam ve Cemaat

4.1. İmam

İmam İsmail, Clifton Müslüman cemaatinin anahtar kişiliklerinden birisiydi. Sadece cuma namazlarında hutbe okuması ile değil aynı zamanda sonradan Müslüman olmuş birisi olarak başka bir bakış açısıyla verdiği dini dersler ve yaptığı sohbetlerle de cemaate katkıda bulunuyordu. Müslüman cemaat için bir katalizör işlevi görüyordu tabiri caizse; ülkeye yeni gelen göçmenlerin kültür çatışmalarını hafifleten, mühtedilerin yeni hayatlarına adapte olmalarına yardımcı olan bir katalizör. Amerika doğumlu eski bir Hristiyan olarak ülkedeki çoğunluğun fikriyatını yakından biliyor ve yeni cemaatine bu kafa yapısı, dünya görüşü ile uyum sağlamanın (yahut başa çıkmanın) yollarını gösteriyordu. Konuşmaları ve hutbeleri Müslüman cemaat için oldukça değerliydi kanaatimce. İmam İsmail'in İslam anlayışı geleneksel İslami söylemle bağdaşır ve uyumluydu. İslam adına dünya çapında gerçekleştirilen şiddet eylemlerini eleştirdiğine defalarca şahit oldum. Şöyle diyordu;

'Bu [şiddet] bizim yaptığımız bir şey değil, bu biz değiliz. Evet, yaşadığımız bu ülkede ve dünyada pek çok sorunumuz var ancak sesimizi yükseltebileceğimiz her türlü olanağa da sahibiz. Hiç kimse kendi çıkarlarımızın savunuculuğumuzu yapmamıza engel olamaz ve engel olmayacak. Buna rağmen [...] yaptığımız şey bu [şiddete başvurmak].'²⁵

Tabii şiddet karşıtı bu söylemin bir arkaplanı da vardı, zira Clifton Camisi 2005 yılında beyaz üstünlükçü Ku Klux Klan (kısaca KKK) tarafında el yapımı bir bombayla bir sabah namazı vakti bombalanmıştı.²⁵ Bir talih eseri kimsenin zarar görmediği, yalnızca maddi hasarla atlatılan bu eylemden sonra cemaat biraz da yalnız bırakılmışlık duygusu yaşamış o dönem.

Ben bu çalışma için Clifton Camisine gidip gelirken, doktora çalışması için bu camiye seçen Amerikalı siyahi bir Hristiyan olan Daryl isimli bir arkadaşım cemaatle tanışmak ve doktora çalışması için röportaj yapacak birilerini (mümkünse yetkili birilerini) bulmak için bana gelmişti ve beraber camiye gidip İmamı bulmuş ve o akşam yapılacak olan siyer sohbetine davet edilmiştik. Bir cuma günüydü ve aynı gün cuma namazı çıkışında ellerinde 'Sizin Gerçek Efendiniz İsa'dır', 'Kurtuluşunuz İsa'yı Aramanızda' ve 'Cehennemliksiniz' gibi provakatif dövizler taşıyan iki üç beyaz Hristiyan kapıda Müslüman cemaatin epey tepkisini çekmişti. O gün dersim olduğu için çok da

²⁵ Fox19 News, "Explosion Hits Clifton Mosque", 21 Aralık 2005. Retrieved (<https://www.fox19.com/story/4272420/explosion-hits-clifton-mosque/>) (Erişim: 18 Mart 2021).

önemsemeden bu kişilerin yanına gittim, güler yüzle ellerini sıkıp dağıttıkları kitapçıklardan aldım ama çoktan ateşli bir tartışma çıkmıştı bile.

O günün akşamında Daryl ile tekrar camiye gittiğimizde İmam İsmail konu siyer olsa da bir istisna yapmak istediğini söyleyerek, Cuma namazından sonra gerçekleşen olayı hatırlattı ve seçim dönemi boyunca²⁶ bu tür vakaların olabileceğini, Kentucky'deki KKK'nın hayli aktif olduğunu, bu tipdeki insanların kavga etmeye, kavga çıkartmaya geldiklerini, amaçlarının kışkırtmak olduğunu, eğer Müslüman cemaat soğukkanlılığını koruyamazsa istediklerini alacaklarını, bu tür arbedelerin İslâm'a ve Müslümanlara karşı propaganda için kullanılacağını bir bir anlattı ve itidal çağrısı yaptı. Bu insanları hiç muhatap almamayı, görmezden gelmeyi, yürüyüp geçmeyi öğütledi.

İşte bu sohbet sırasında cemaate 2005 yılında camiye yönelik bombalı saldırıyı hatırlattı. Ben hiç duymamıştım ve oldukça şaşırılmıştım. Garip olan Cincinnati'deki olan Daryl de duymamıştı bu olayı. Zaten İmam İsmail de yerel insanların konuya çok duysuz olduğundan yakınmıştı. Doktora çalışmasını cami üzerine yapan Daryl konuya oldukça alaka gösterdi ve detaylı sorular sormaya başladı. İmam olağan şüphelilerin KKK olduğunu söyleyince hayretim daha da artmıştı zira ben KKK'nın, bırakın yasal zeminde faaliyet yapmayı, hala varlıklarını devam ettirdiklerini bile bilmiyordum. Dışarıdan bakan birisi olarak KKK'nın yasadışı faaliyetlerde bulunan modası geçmiş bir örgüt olduğunu düşünüyordum. Afro-Amerikalı olan Daryl bana daha detaylı bir bilgi verdi ve KKK'nın düşünce ve ifade özgürlüğü altında hala yasal olarak örgütlenip, faaliyet sürdürdüklerini anlattılar İmam İsmail ile.

Bu bağlamda İmam İsmail Hz. Mumammed'in hayatına referanslar vererek İslam'ın mütebessim yüzünü anlatma gayreti içerisindeydi;

'Onları [Müslüman olmayanları] kucaklamalıyız, onlara gülümsemeliyiz. İslam'ı bütün dünyada anlatmak bizim görevimiz ve insanlara tepeden bakarsak, onlara her seferinde öfkemizi gösterirsek bunu yapamayız.'

Bununla beraber Müslüman çoğunluklu ülkelerde İslâmî yaşamı etkileyen kültürel sınırlamaların farkındaydı. Amerika'ya yeni gelen Müslüman göçmenlerin, yeni ülkenin kültürü ile kaynaşmalarını etkileyen kültürel bagajlar taşıdıklarını görüyordu. Bazen neyin kültür, neyin dini inanış olduğunu ayırt etmek oldukça zordur. Kimi zaman din kültür haline gelirken, bazen de kültür dinin bir parçası olur. İmam İsmail müminlerin toptan bir reddediş yerine, yeni toplumsal hayat karşısında

²⁶ Olay 2016 yılının yaz aylarında gerçekleşmişti ve muhafazakâr Cumhuriyetçi Parti adayı Donald Trump'ın (aynı yılın kasım ayında yapılan seçimlerde başkan seçildi) seçim kampanyası oldukça problemlilerle dayanıyordu. Bir defasında Müslüman bir aileyi (sonradan haksız olduğu apaçık ortaya çıkacağı üzere) hedef göstermişti ve bu durum Müslümanlar arasında infiale sebep olmuştu. Clifton Cami cemaatinin ilk ve tek şahit olduğum protesto eylemi bu dönemde gerçekleşmişti. Bir yıl önce (2015) Kuzey Karolina Üniversitesi'nde Müslüman öğrencilerin katledilmesiyle de birleşince tepki oldukça büyümüştü.

fikri çaba içerisinde olmaları, toplumsal hayat üzerine düşüncelerini sağlamak için elinden geleni yapıyordu;

‘Hiç kimse bizim gibi yaşamak zorunda değil ve biz de diğer kültürlerin değerli, olumlu yönlerini takdir etmeyi öğrenmeliyiz. Ve belki de onlar da bize bir şeyler öğretebilirler. Örneğin, bize hayvanlarla birlikte yaşamayı öğretebilirler.’

Açıkça kültürün dini yaşamın bir parçası haline gelmiş olan bazı kısımlarından pek de memnun değildi. Bu tavır bana kendi ülkemdeki kimi dini kanaat önderlerini, ilahiyatçıları hatırlatıyordu. Daryl ile gittiğimiz sohbetler sırasında hidayet hikayesini anlatınca birçok şey kafamda netleşti. İmam İsmail Türkiye’de Müslüman olmuştu. Türkiye’ye yaptığı turistik bir ziyaret sırasında İstanbul’da İsmailağa Cami cemaatiyle tanışmış ve kendisine gösterilen ilgiden etkilenerek din değiştirme fikri aklına gelmiş. Nihayet, daha sonra birkaç defa daha geldiği Türkiye’de ailecek ihtida etmişler. Adının İsmail olması da bir tesadüf değildi. Benim devlet bursuyla doktora yapan bir Türk olduğumu öğrendiği zaman oldukça ilgilenmişti. Türkiye’deki pek çok İslam alimi ile iletişim halinde olduğunu söyledi bana. Hatta beni İstanbul’dan gelecek olan (yine İsmailağa cemaatinin ileri gelenlerinden birisiymiş) bir şeyhin sohbetine davet etti ama adını şimdi hatırlayamadığım bu şeyhin sohbetine katılmadım.

İmamla bu küçük konuşmamız bana çok şey öğretmişti. Dini yaşamın ne kadar farklı yüzleri olabileceğini, hakikatın farklı görünüşleri olduğunu zaten teoride biliyordum belki ama bizatihi tecrübe etmek bambaşka bir ufuk açabiliyor insanda. İmamın geçmişi (İrlanda kökenli Amerikalı bir mühtedi) Cincinnati’deki Müslüman toplumun Amerika Birleşik Devletleri’ne uyum sağlamasına oldukça yardımcı oluyor. Sistemin içinden, sistemi bilen birinin yardımı, el yordamı ile yolunu bulmaktan çok daha fazla konfor ve imkân sunuyordu şüphesiz.

4.2. Cemaat

Bu çalışmanın biraz da Türkiye’deki uygulamalar ile Amerika’daki Müslüman yaşamın kıyaslamasını da içerecek şekilde evrildiği yadsınmaz. Ancak bu tür farklılıkların gözler önüne serilmesi dini yaşamın (ve hatta imanın) farklı veçhelerini görmemize de yarıyor. Anlayış ve usül farkı başka şeyleri de etkiliyordur eminim. Hatırlıyorum, Amerika’daki ilk günlerimde dindar bir arkadaşım, şeriatın türlü türlü olduğunu, tek bir şeriat değil de birden fazla şeriat olduğunu söylediğim zaman, şeriatın tek olduğunu söyleyerek beni azarlamıştı. Yine hafızam beni yanıltmıyorsa beni mürted olmakla suçlamış ve cezasının da epey sert olduğunu hatırlatmıştı. Ancak başka Müslümanların çok daha rahat bir anlayışla hayatlarını sürdürdüklerini de söylemeliyim. Cincinnati Üniversitesi’ndeki

(University of Cincinnati) hocalarımdan biri ihtida etmiş bir siyahi idi. Siyahlar arasında zaman içerisinde gelişen Müslümanlaşma dalgalarından²⁷ üçüncü dalga Müslümanlaşmaya aitti.

Cincinnati'deki Müslüman cemaatin tek bir görünümü, tipolojisi yoktu. Buradaki Müslüman toplum pek çok farklı ülkeden gelen, farklı kültürel bagajlara sahip insanlar tarafından oluşturulmuştu. Hatta tek bir inanç sistemine sahip yekpare bir topluluk da değillerdi. İslam'da tıpkı dünyanın çeşitli bölgelerindeki diğer dinler gibi, farklı mezhebi bölünmelere sahiptir. Tabii ki koca İslam tarihini burada özetleyecek değilim ama Cincinnati'deki Müslüman cemaatin farklılığını vurgulamak adına, İslam dünyasında her zaman farklı fıkhi farklılıkların olduğunu hatırlamak gerekir. Bu durumdan Cincinnati şehrindeki Clifton Camisi müdavimleri de münezzeh değillerdi. Hatta kültürel farklılıklar bile farklı anlayışlar geliştirilmesini besleyen bir unsur olabiliyordu. Örneğin, Sünni İslam'ın daha esnek bir kolu olan Hanefi mezhebine bağlı olan ve seküler/laik bir siyasi tecrübeden gelen Türkler karşı cinsle daha rahat iletişim kurabiliyorlardı. Konuyu cinsellikle sınırlandırmamak adına, bu durumu muhafazakâr İslami anlayışlara karşı daha eleştirel olabildiklerini vurgulayarak genişletebiliriz.

Camiye çok yakın bir yerde olan Cincinnati Üniversitesindeki Türk öğrenciler diğer Müslümanlara göre daha esnek olabiliyorlardı. Bununla beraber, diğer Müslüman öğrenciler- Türk arkadaşlarıyla aynı yahut benzer fikirleri paylaşıyorlar bile- ülkelerindeki hükümet biçimlerinden veya kültürel anlayışlarından ötürü bu fikirleri beyan ederken daha tutumlu olabiliyorlardı. Örneğin, bazı Suudi öğrenciler kendi hükümetlerinden aldıkları bursu kaybedebilecekleri bürokratik meselelerle uğraşıyorlardı. Zira Vahhabi inancına göre kadınlar ancak yanlarında bir erkek vasi (mahrem) olduğu zaman seyahat edebilirlerdi. Dolayısıyla, Cincinnati Üniversitesindeki Suudi kadın öğrenciler ancak kocaları, babaları yahut erkek kardeşleri yanlarında olduğu zaman Amerika'ya eğitim için gelebiliyorlardı. Suudi hükümeti kadın öğrencilerin bu şartı uygulamadığını, etrafından dolaştığını anladığı zaman bu öğrencilerin burslarını kesebiliyordu.

Yine de her iki taraf ta (Türkler ve Suudi öğrenciler) Müslümanlıkları söz konusu olduğunda ABD hükümetine karşı ortak bir dil geliştirebiliyor, İslamofobi karşısında gücünüyorlar ve bunu ifade etmekten de geri kalmıyorlardı. Donald Trump 2016'da seçimle iş başına gelip, ilk uygulaması da pek çok Müslüman ülkeye seyahat yasağı koymak olunca²⁸ bütün Müslümanlar- haklı olarak-

²⁷ ABD'deki siyahiler arasında gerçekleşen Müslümanlaşma eğilimi üç ana döneme ayrılıyor. Çağdaşımız olan zamanı da kapsayan üçüncü dalga Müslümanlaşma kabaca 1980'lerin sonu, 1990'ların başına kadar götürülüyor. Bkz: Gisela Webb, "Third-wave Sufism in America and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship". *Sufism in the West*, Ed. Jamal Malik - John Hinnells (New York: Routledge, 2006), 86-102.

²⁸ Michael D. Shear - Helen Cooper, "Trump Bars Refugees and Citizens of 7 Muslim Countries". *The New York Times*. (27 Ocak 2017). Retrieved (<https://www.nytimes.com/2017/01/27/us/politics/trump-syrian-refugees.html>), (Erişim: 10 Aralık 2020)

ortak bir tepkiselliğe büründüler. Aynı durum İslamofobi ile baş etmek zorunda kaldıkları zaman da kendini gösteriyordu. ABD’de oldukça yaygın olan ‘toplu katliamlar’ın (mass shooting) failleri genelde beyaz erkekler oluyor ancak bu kişiler hâkim medyada ‘yalnız kurt’ olarak görülüp (kısmen) aklanırken (zira bu söylem terör bağlantısının daha en baştan elenmesine neden oluyor), Müslümanlar daha hiçbir eyleme karışmadan, başka ülkelerde gerçekleşen olaylar yüzünden günah keçisi ilan edilmelerine neden oluyor. Halbuki araştırmalar ABD’deki Müslüman göçmenlerin Avrupa’da-kilere ve ABD’deki diğer göçmen gruplara oranla daha çabuk topluma entegre olduğunu gösteriyor.²⁹ Öte yandan ABD’deki Müslümanlar, ülkedeki en barış yanlısı gruplar. Hiç şiddete katılmıyorlar değil belki ama çeteleşmiyorlar, hatta silahlanmıyorlar bile.

Sonuç

Bu araştırmayı yaptığım sırada Cincinnati’deki Müslüman toplum epey zamandan beri şehirde kendine bir yer edinmişti ve bu çalışma farklı toplumsal arka plandan gelen Müslümanların farklılıklarını gözlemlene fırsatı sundu bana. Clifton Camisi kendi başına bir eritme potasıydı. Sadece bir sosyolog olarak değil bir Müslüman olarak da bu fırsatı yakalayabildiğim için oldukça memnunum. Kendi ülkemde bu denli renkli bir dini hayatı yakalama, tecrübe etme fırsatım olmuyordu ancak bu demek değil ki ABD’deki Müslümanlar bir rüyayı yaşıyorlar. Aksine bu ülkenin kendine has problemlerini iliklerine kadar hissediyorlar.

Pek çok Müslüman- tıpkı diğer az gelişmiş yahut gelişmekte olan ülkede olduğu gibi- ABD’yi bir fırsatlar ülkesi olarak görüyor ve buraya gelip, acı, istenmeyen hakikat suratlarına çarptığında buranın bir rüya ülkesi olmadığı gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kalıyorlar. Hayat meydan okumalarla dolu, “refah toplum”larında bile. Dini özgürlükler üzerine kurulu olduğu genel kanısının hâkim olduğu ABD, Müslümanlar için engellerle dolu. Yükselen yeni muhafazakarlık Müslümanlarca yüzleşmek zorunda oldukları hakiki bir tehdit olarak algılanıyor.

Bu çalışmada kendimi ABD’de Müslüman olmanın zorlukları ile sınırlandırdım ama kültürel ve mezhebi farklılıkların da ne derece önemli ve takdire şayan farklılıklar sunabildiğini de görme fırsatım oldu. Kimse tek bir kimliğe indirgenemez, her birey birçok kimliği aynı anda taşırlar ve bu farklı kimlikler toplum içerisinde oynadığımız rolü de belirlerler. Farklı kimliklere sahip insanların bu farklılıklarını anlayabilmek için bir araştırmacı olabildiğince derinlere inebilme yeteneğine sahip

²⁹ Kristine J. Ajrouch, “Global contexts and the veil: Muslim integration in the United States and France”. *Sociology of Religion* 68(3) (2007): 321-325; Yvonne Y. Haddad, *Not quite American?: The shaping of Arab and Muslim identity in the United States* (Waco, TX: Baylor University Press, 2004); Alex Nowrasteh, “Muslim Immigration and Integration in the United States and Western Europe”. *CATO Institute* (2016). Retrieved (<https://www.cato.org/blog/muslim-immigration-integration-united-states-western-europe>). (Erişim: 29 Ocak 2021).

olmalıdır. Dolayısıyla 'kesişimsellik' (intersectionality) Cincinnati'deki Müslüman toplumu incelemek için bambaşka imkanlar sunabilir. Müslüman kadınlar, Afrikalı Müslümanlar, işçi Müslümanlar ve hatta mühtediler bağlam içerisinde çok daha zorlu tecrübelerle karşılaşmışlardır kanaatimce. Bu çalışmayı kesişimsel (intersectional) bir araştırma olarak dizayn etmemiştim, yer yer farklı katmanlara göndermeler yapsam da kesişimsel bir çalışma olduğunu söyleyemem. Ancak sahaya inmek isteyen diğer araştırmacılar bu seçeneği de göz önünde tutabilirler. Umarım benden sonraki araştırmacılar için temel alabilecekleri bir çalışma ortaya koyabilmişimdir.

Kaynakça

- Ahmet Haşim. *Frankfurt Seyahatnamesi*. İstanbul: YKY,2013 [1933].
- Ajrouch, Kristine J. “Global contexts and the veil: Muslim integration in the United States and France”. *Sociology of Religion* 68(3) (2007): 321-325.
- Al Wazni, Anderson B. “Muslim women in America and hijab: A study of empowerment, feminist identity, and body image”. *Social Work* 60(4) (2015): 325-333.
- Bauman, Zygmunt. *Sosyolojik Düşünmek*, Çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı yayınları, 2009.
- Becker, Howard S. *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press, 2008[1963].
- Bonilla-Silva, Eduardo. *Racism without Racists: Color-Blind Racism and the Persistence of Racial Inequality in the United States*. Lanham: Rowan and Littlefield, 2013.
- Bowen, Patrick D. *A History of Conversion to Islam in the United States, Volume 2: The African American Islamic Renaissance, 1920-1975*. Boston: Brill, 2017.
- Clough, Patricia T. “Autotelecommunication and autoethnography: A reading of Carolyn Ellis’s final negotiations”. *Sociological Quarterly* 38 (1997): 95–110.
- Curtis IV, Edward E. *Muslims in America: A short history*. New York: Oxford University Press, 2009.
- Daniels, Roger. *Coming to America: A History of Immigration and Ethnicity in American Life*. New York: Harper Collins, 1990.
- Eisgruber, Christopher L. - Sager, Lawrence G. *Religious freedom and the constitution*. Boston: Harvard University Press, 2009.
- Ernst, Carl (Ed.). *Islamophobia in America: The anatomy of intolerance*. New York: Springer, 2013.
- Fox19 News, “Explosion Hits Clifton Mosque”, 21 Aralık 2005. Retrieved (<https://www.fox19.com/story/4272420/explosion-hits-clifton-mosque/>) (Erişim: 18 Mart 2021).
- Ghaffari, Azadeh - Çiftçi, Ayşe. “Religiosity and self-esteem of Muslim immigrants to the United States: The moderating role of perceived discrimination”. *International Journal for the Psychology of Religion* 20(1) (2010): 14-25.
- Ghumman, Sonia - Ryan, Ann Marie. “Not welcome here: Discrimination towards women who wear the Muslim headscarf”. *Human Relations* 66(5) (2013): 671-698.
- Grandin, Greg. *The Empire of Necessity: Slavery, Freedom, and Deception in the New World*. New York: Metropolitan Books, 2014.
- Goffman, Erving. *The Presentation of Self in Every Day Life*. Edinburg: University of Edinburg Press, 1956.

- Gomez, Michael A. *Black crescent: the experience and legacy of African Muslims in the Americas*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- Haddad, Yvonne Y. *Not quite American?: The shaping of Arab and Muslim identity in the United States*. Waco, TX: Baylor University Press, 2004.
- Hurd, Elizabeth S. *Beyond Religious Freedom*. Princeton: Princeton University Press, 2015.
- Jalalzai, Farida. "The politics of Muslims in America". *Politics and Religion* 2(2) (2009): 163-199.
- Kaplan, Jeffrey. "Islamophobia in America?: September 11 and Islamophobic Hate Crime". *Terrorism and Political Violence* 18:1 (2006): 1-33.
- Livengood, Jennifer S. - Stodolska, Monika. "The effects of discrimination and constraints negotiation on leisure behavior of American Muslims in the post-September 11 America". *Journal of Leisure Research* 36(2) (2004): 183-208.
- Love, Erik. *Islamophobia and racism in America*. New York: New York University Press, 2017.
- Nowrasteh, Alex, "Muslim Immigration and Integration in the United States and Western Europe". *CATO Institute*. (2016) Retrieved (<https://www.cato.org/blog/muslim-immigration-integration-united-states-western-europe>). (Erişim: 29 Ocak 2021).
- Omi, Michael - Winant, Howard. *Racial Formation in the United States: From the 1960s to the 1990s*. New York: Routledge, 2014.
- Rauf, Feisal A. "The relationship between the Muslim world and the United States and the root of Islamophobia in America". *Journal of Ecumenical Studies* 51(2) (2016) 189-197.
- Reed-Danahay Deborah E. (Ed.). *Auto/ethnography: Rewriting the self and the social*. New York: Oxford, 1997.
- Shear, Michael D. - Cooper, Helen, "Trump Bars Refugees and Citizens of 7 Muslim Countries", *The New York Times* (27 Ocak 2017), Retrieved (<https://www.nytimes.com/2017/01/27/us/politics/trump-syrian-refugees.html>). (Erişim: 10 Aralık 2020)
- Simmel, Georg. "Bireysellik ve Kültür." *Metropol ve Zihinsel Yaşam*. Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis yayınları, 2009. 317-330.
- Simmel, Georg. "Bireysellik ve Kültür." *Yabancı*. Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis yayınları, 2009. 149-154.
- Tönnies, Ferdinand. *Cemaat ve Cemiyet*. Çev. Emre Güler. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2018.
- Turner, Richard B. *Islam in the African-American experience*. Indiana University Press, 2003.
- Webb, Gisela. "Third-wave Sufism in America and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship". *Sufism in the West*, 86-102. Ed. Jamal Malik- John Hinnells. New York: Routledge, 2006.

Vidal-Ortiz, Salvador. "On Being a White Person of Color: Using Autoethnography to Understand Puerto Ricans' Racialization". *Qualitative Sociology* 27(2) (2004): 179-203.

Zuberi, Tukufu. *Thicker Than Blood: How Racial Statistics Lie*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2001.